

Brauch Magda

Szlávik néni ebédje

Egy bánsági nagyváros kicsiny házában születtem, és hároméves koromig ott éldegéltem nálam hat hónappal fiatalabb unokatestvéremmel. A szép kis kertes ház akkor már nem volt családunk tulajdona, nagyapám halála után az „aszszonynépség” és a velük együtt élő férfiak — vők — nem tudták fenntartani, ám sikerült olyan jó feltételekkel eladni, hogy az egykori tulajdonosok benne maradhattak.

A két kicsi lány, természetesen, semmit sem értett abból, hogy ez a ház már nem a miénk, még „tudatos”, azaz hároméves koron túl terjedő éveikben sem (hát hogyan lenne a miénk, ha benne lakunk). Unokatestvéremék ott is maradtak még 8-10 évig, mi azonban elég messze kerültünk az egykori szülőháztól, melyet ennek ellenére jól ismertem és szerettem, mert a háború után — mikor már úgy-ahogy helyreállt a vasúti közlekedés — ott töltöttem néhány emlékezetes és eseménydús nyári nagyvakációt.

Ma is előttem van a ház minden zege-zuga, az udvar, a kert, sőt a környék is, mely utcának nem mondható. A miénkhez — már csak így mondom ma is — hasonlító 10-12 magánház félkör alakban kerített be egy futballpálya nagyságú füves területet, melyet mintha egyenesen a gyermekek számára alakítottak volna ki játszótérnek. S bár e kis térség a nagyvárosban különálló faluközösséghez hasonlított, nem számított igazi külterületnek. A füves tér végén közlekedett a villamos, és mindössze 3-4 megálló után utasa a belváros kellős közepén találta magát.

A félkaréjban elhelyezkedő magánházak lakói azonban úgy ismerték egymást, mint egy kis falucskában szokás. Itt is — akárcsak az egész városban — többféle nemzetiség élt együtt, és így többféle, olykor keveréknyelven beszéltek az emberek, de ez nem zavart senkit. Hozzánk mindig magyarul szóltak, így még véletlenül sem fordult elő, hogy ne értettük volna meg egymást. A gyerekekkel együtt töltöttük a vakációt, és éppen olyan jól kijöttünk egymással, mint a szülők. Egyetlenegy veszekedésre vagy — pláne — verekedésre sem emlékszem (bár nyilván voltak köztünk viták).

Van azonban egy másik — kissé komikusnak mondható — emlékem.

Egy alkalommal Szlávik néni — egyik közeli szomszédunk — meghívott bennünket ebédre — mármint a két 8-9 év körüli unokatestvért.

Máig sem értem, miért.

Nem voltunk éhenkórász gyerekek. Bár akkoriban nehéz idők jártak, a nagy kert — melyet úgy használhattunk, mintha még mindig a tulajdonunk volna — sok zöldséget, gyümölcsöt megtermelt, s ez, pláne nyaranként, mikor ott voltam, édeni állapotnak tűnt számomra. A szülők dolgoztak, fizetésükből arra is futotta, ami nem termelt meg a kertben. Soha nem voltunk igazából éhesek, és ez a szomszéd gyermekekről sem mondható el. Nagyjából egyforma anyagi körülmények között élt ott minden család. Szlávik néniék is, akiknek nem voltak gyermekeik. Talán ezért hívtak meg minket, de ilyesmi még nem fordult elő, vagy legalábbis nem volt divatban a lakók között.

Nagynéném is meglepődött, de végül nem kérdezősködött, csak bennünket látott el e szokásos anyai intelmekkel: viselkedjünk rendesen, együnk szépen stb.

Mivel nem voltunk különösebben éhesek, nem úgy indultunk el az ebédre, mint Móricz Zsigmond hőse, azaz: „Egyszer jóllakni”, inkább az ellenkező gondolattal: Mi lesz, ha...?

Nem voltunk válogatósak (azt azért nem engedhettük meg magunknak), csupán egy-egy étel ellen volt kifogásunk, és azt az egyet szüleink is elfogadták. Én nem szerettem a krumplilevest, unokatestvérem a lecsót vagy — ahogy ott hívták — a gyivecset. Minden egyebet szívesen megettünk.

Mi lesz, ha...?

— Krumplilevest nem szokás vendégnek adni — jelentettem ki fölényesen —, de esetleg gyivecset...?

Unokatestvérem gondterhelt arccal közeledett Szlávikék kapuja felé, bár őszintén remélte, hogy annyi étel közül nem pont ezt fogja kapni.

Szlávik néni a szobában ültetett le bennünket a megterített asztalhoz (ők nem ettek velünk), majd előre bejelentette:

— Gyerekek, én levest nem főztem ma, mert tegnapról maradt egy kis krumplileves, de nincs semmi baja (jégszekrénynek még híre sem volt akkoriban).

Összenézni se mertünk. Nem az volt a fő gondunk, hogy maradék krumplilevest kapunk, hanem, hogy valahogy visszatartsuk a nevetésünket.

De utána...

— Tegnapról maradt két csirkecomb is, azt félretettem nektek, de főztem hozzá egy finom gyivecset, mindenféle zöldségből, nem csak paprikából és paradicsomból, ahogy szokás.

Csak ez hiányzott! Szerencsére a fogások között Szlávik néni kiment a konyhába, közben valamennyire kikacagtuk magunkat. Persze, nem eléggé. A nevetőgörcs mindig akkor fogja el az embert, mikor nem szabad vagy nem illik nevetni.

Alig vártuk, hogy kívül legyünk Szlávik néniék kapuján.

Folytattuk a vakációzást. Közben unokatestvéremmel gyakran „rivalizáltunk”:

— Én jól tudok sakkozni, még bajnok is lehetek — mondta.

— Én zongorázni tanulok, még zongoraművész is lehetek — próbáltam rálicitálni.

És így tovább, soroltuk, ki mit tud. Ő győzött. Biciklizni tudott, én esetleg rolerezni, ő korcsolyázott, én legfeljebb seggen csúsztam a mezőn rögtönzött pályán (mert néha télen is eljutottam oda).

De egyikünkől se lett semmi.

A kis szülőházon — amely akkor nagynak tűnt — nemcsak azért nem lesz emléktábla, mert nem lett belőlünk híres ember, hanem azért sem, mert már régen lebontották. A többi hasonlóval együtt.

Harmincvalahány évvel ezelőtt arra jártunk apámmal és egyik nagynénémel, hogy lássuk egykori hajlékunkat. Hiába próbáltuk beazonosítani az egykori házak és a füves térség helyén épült tömbházak között.

Ez lenne az?
 Elveszette járkáltunk a nagy tömbháznegyedben, ahol ki-be mentek a kapukon a lakók, és nem törődtek velünk.
 Nem volt már ott semmi keresnivalónk.

Rendhagyó felvételi

„Nem mondhatom el senkinek,
 Elmondom hát mindenkinek.”
 (Karinthy Frigyes: Előszó)

Jónéhány magamba zárt titkot őrzök, melyeket másokkal, ráadásul egy egész olvasóközösséggel nem volt szándékomban megosztani. Most mégis fölfedem az egyiket, talán azért is, mert némi tanulságot is tartalmaz.

Eddig senkinek sem beszéltem róla. Szégyelltem.
 Nem mondtam el senkinek.
 Most elmondom mindenkinek.
 Mi történt velem? Miért történt?
 Máig sem értem.
 Már tizennégy éves voltam.
 Lehetett volna elég magamhoz való eszem, de...
 Össze voltam zavarodva.
 Ez nem mentség, csak magyarázat (lehet). Önmagam számára.

Nyár volt, kora nyár. Éppen befejeztem a hét általánost, jó eredménnyel. Marosvásárhelyen. Tovább kellett tanulni valamelyik középiskolában.

Mi, 14 éves „nagylányok” akkoriban eléggé tanácstalanok voltunk.

Alig 2-3 év telt el a tanügyi reform óta, mely alaposan összekuszált mindent.

Akkoriban indultak a szakiskolák, szakközépiskolák, és azok leendő tanárai mindenféle csábítottak minket, értelmes, biztos jövőt ígérve. Sokat tanakodtunk, szinte naponta változtattuk meg álláspontunkat, és a szülők sem voltak kevésbé tanácstalanok és tájékozatlanok.

A körülmények éppen ezekben a hetekben úgy alakultak, hogy lehetővé vált egy régi elhatározásunk: az erdélyi városból, ahová a bécsi döntés után menekültünk, visszaköltözhattünk Aradra. Ennek nagyon örültem, mert egyrészt mindig is aradinak éreztem magam, másrészt a nyári vakációkat már korábban is itt töltöttem nagynénéméknél, unokatestvéremmel és az általa megismert barátnőimmal. Ezúttal is — szüleimet megelőzve — már a tanítás befejezése után siettem odautazni, annál is inkább, mert így unokatestvéremmel és barátnőimmal együtt készülhettünk a felvételire (egyidősek voltunk). Mivel jobb ötletünk nem volt, valamennyien elméleti líceumba készültünk.

Magától értetődő volt, hogy magyar tannyelvű középiskolába iratkozom, az valahogy elkerülte e figyelmemet, hogy társaim — magyar anyanyelvük ellenére — már évek óta román iskolába járnak, ennél fogva a középiskolát is ezen a

nyelven kívánják elvégezni. Még véletlenül sem ismertem senkit Aradon, aki magyar iskolába készült felvételizni.

Az én romántudásom szinte a nullával volt egyenlő. Marosvásárhelyen, azokban az időkben, megtartották ugyan a románórákat, de valószínűleg maguk a tanítók és tanárok sem beszéltek jól románul. Nem tudom, honnan szereztek be a megtanítandó anyagot — tankönyv még nem lévén —, de többnyire verseket és más szépirodalmi szövegeket mutattak be az órákon, melyeket lefordítottak ugyan, de a feleltetés abból állott, hogy egyes verseket könyv nélkül kellett tudni. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy nagyjából a magyarórák is így zajlottak le, ezzel a különbséggel, hogy ott legalább értettük, amit mondani kellett (mert a román szöveget szó szerint nem értettük). Ennek ezután az lett e következménye, hogy a köznapi, beszélt román nyelvről fogalmunk sem volt. Két ép román mondatot nem tudtam összehozni, pedig nem álltam hadilábon az idegen nyelvekkel. Mivel szovjet hadifogságból hazakerült orosz tanárunk nemcsak a beszélt orosz tudta, hanem kiváló pedagógus is volt, folyékonyan beszéltem oroszul. Anyám és nagyanyám tanúja volt egy ilyen több órás párbeszédnek, amit egy velünk közös vasúti fulkébe került orosz tiszttel folytattam.

Nagynéném, aki felelősnek is érezte magát értem, amíg szüleim végleg Aradra nem költöznek, arra biztatott, hogy próbáljak meg én is a román középiskolába felvételizni. Unokatestvéremmel példálózott, aki két évvel ezelőtt ugyanilyen „tudatlan” volt, de román iskolába adták, mert így tartották helyesnek, és a kezdeti nehézségek után gyorsan belejött ott is a tanulásba, és most már gond nélkül beiratkozhat a középiskolába is.

Ugyanez volt a helyzet a másik két-három barátnőmmel is. Valamennyien együtt akartak maradni, és a rendkívüli szigoráról híres-hírhedt Ghiba Birta — abban az időben leánylíceum — nevű középiskolába készültek. Ezek a serdülőkori barátságok nagyon szorosnak tűnnek, és néha azok is.

Nem szaporítom a szót. Végül engem is meggyőztek, hogy velük tartsak. Még most sem értem, hogy mertem ebbe belevágni. Hiszen nem voltam már gyerek, az élet bizonyos nehézségei, buktatói sem voltak idegenek számomra. Talán az a tény bátorított — a barátnőim biztatásán túl —, hogy az iskolában mindig feltaláltam magam, még akkor is, ha készületlenül mentem az órákra. Tanáraink mindig megbecsültek, és ez az érzés önbizalmat kölcsönöz egy diáknak. De ezúttal ez indokolatlan volt. Meg kellett volna gondolnom, hogy ezzel a nyelvtudással akár egy kínai, japán vagy hottentotta iskolába is elmehetnék vizsgázni. Ugyanannyi — vagyis semmi — eséllyel.

A beiratkozás simán ment, a hétosztályos bizonyítvánnyal nem kellett szégyenkezni, de már akkor feltűnt — ma is magam előtt látom —, hogy ebben az elit iskolában a tanárnók olyan gögösen, kimért léptekkel jártak-keltek a folyosón, hogy azzal a bizonyos piszkafával se lehetett volna felérni az orrukat.

A szóbeli vizsgák a román nyelvvel kezdődtek. A kihúzott tételekhez nem is konyítottam. Ezzel a leckével nem találkoztam a románórákon. (Lehet, hogy a román iskolákban más volt a tananyag.)

A tanárnő kérdésekkel próbált rávezetni, de meg sem tudtam mukkanni. Végül kinyögtém az egyetlen értelmes román mondatot, amelynek birtokában voltam:

— Nem tudok románul.

A tanárnő jól megnézett, majd így szólt:

— Akkor mondd németül.

Mi tagadás, németül akkor még kissé jobban beszéltem, mint románul — nagyanyám tanítgatott —, de annyira azért nem, hogy kapásból le tudjam fordítani azt a román szépirodalmi szöveget, amiből egyébként egy szót sem értettem.

Miután tisztázódott, hogy csak magyarul beszélek, az orrát magasan hordó hölgy kitéssékelt a tereméből.

Most már világossá vált előttem, hogy rossz vonatra váltottam jegyet — sőt, még fel is szálltam —, hiszen iskolai berkekben még sohasem aláztak meg, ráadásul egy egész bizottság és néhány diák előtt.

Megfutamodni mégsem akartam, már daczból sem. Gondoltam, a matematikára elmegyek, hiszen a számok minden nyelven egyformák.

Tévedtem. Nem a számokban, hanem a szöveges példában, melyből egy szót sem értettem. Az egyenletet is „némán” oldottam meg, mert a műveletek nyelvét románul nem ismertem.

Aztán jött az orosz vizsga.

Nem olvastam — akadozva, mint a többiek — a tételt, hanem könyv nélkül fújtam az egészet, mint egy született orosz. Legalábbis én így éreztem, de valószínűleg a felvételiztetők is messzemenő következtetéseket vonhattak le orosztudásomból, mert — korábbi botladozásaim ellenére — fölvettek a középiskolába. Azokban az években még tisztelni illett és kellett mindent, ami az oroszokkal kapcsolatos (de ez csak most jutott eszembe).

Nagynéném valósággal diadalt ült sikeres felvételim alkalmából, és abban bizonyára igaza volt, hogy ilyen környezetben hamar megtanulnék románul. Egy hét alatt is elég sok szó és kifejezés ragadt rám, sőt — tökéletlenkedéseim ellenére — egy-két román barátnőt is szereztem.

A „vendégszereplésből” azonban ennyi is elég volt. Ráadásul édesanyám sem örült a kísérletezésemnek. Az ő segítségével, szerencsére, még idejében sikerült visszaváltanom a téves vonatjegyet, és az átszállás sem okozott gondot.

A továbbiakban sem.
